

На правах рукопису

ПИЛИПЕНКО Вячеслав Валентинович

ВЛАСНІСТЬ НА ЗЕМЛЮ ТА МЕХАНІЗМ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Спеціальність 08.07.02 - Економіка сільськогосподарства і АПК

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття вченого ступеня
кандидата економічних наук

Харків - 1996

Робота виконана в Сумському сільськогосподарському інституті.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Положій Володимир Миколайович

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
академік УААН
Трегобчук Валентин Михайлович
кандидат економічних наук, професор
Щиян Віктор Йосипович

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

00754136 (Q)

Харківський державний фінансово-еко-
номічний університет

Захист дисертації відбудеться "04" листопада 1996р.
о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої Ради К 02.33.01 в
Харківському державному аграрному університеті ім. В. В. Доу-
чаєва за адресою: 312131, м. Харків, п/в " Комуніст-1 ", учбо-
ве містечко ХДАУ.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського дер-
жавного аграрного університету ім. В. В. Доу-чаєва.

Автореферат розісланий "01" червня 1996 р.

Вчений секретар
спеціалізованої Ради
професор

А. В. Македонський

ЛННБ ім. В. Стефаніка
АН України

AB. 35.224

I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

1.1. Актуальність теми. Крах командно-адміністративної системи управління економікою, перехід народного господарства на ринкові відносини обумовили необхідність кардинальних реформ в усіх галузях економіки. Особливо складним і болючим є процес реформування аграрних відносин, який включає цілий комплекс складних проблем: реформу відносин власності, удосконалення господарського механізму, реформу ціноутворення, фінансово-кредитної політики, податкового механізму та ін. Безумовно, ключовою проблемою є реформування відносин власності – основа для вирішення багатьох інших проблем, таких зокрема, як визначення плати за землю, функціонування ринку землі, удосконалення фінансово-кредитного та податкового механізму тощо.

Все це й підтверджує актуальність вибраної теми дослідження, необхідність її подальшої розробки як в теоретичному, так і в практичному відношенні.

1.2. Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка теоретичних і методичних аспектів проблеми власності на землю, оцінки сільськогосподарських земель, оподаткування суб'єктів господарювання в сільському господарстві.

У відповідності з поставленою метою були визначені такі завдання дослідження:

- вивчення і розробка теоретичних аспектів власності взагалі й власності на землю зокрема,
- теоретичне обґрунтування цілей і методики оцінки сільськогосподарських земель як головного засобу виробництва в сільському господарстві,
- розробка теоретичних основ податкового механізму в сільському господарстві,
- вивчення закономірностей впливу різних факторів на результати господарювання,
- розробка методологічних підходів до оцінки сільськогосподарських земель та визначення розміру плати за землю,
- розробка методики визначення податку на сільськогосподарські землі і оподаткування суб'єктів господарювання в сільському господарстві.

1.3. Предметом дослідження є відносини власності, зокрема власності на землю, принципи та механізм оподаткування суб'єктів господарювання в сільському господарстві, комплекс питань, пов'язаних з функціонуванням ринкових відносин в аграрній сфері.

1.4. Об'єктом дослідження були обрані господарства Сумського і Ямпільського районів Сумської області.

1.5. Методичною та теоретичною базою досліджень стали положення діалектики та економічної теорії, дослідження вчених і спеціалістів з економіки, філософії, права, законодавчі акти і нормативні документи Верховної Ради, Президента і Кабінету Міністрів України з питань реформування економіки і сільського господарства, земельного права.

Для вирішення поставлених в дисертації завдань застосовувалася система методів, прийнятих в економічній науці - монографічний, абстрактно-логічний, розрахунково-конструктивний, групування, кореляційно-регресійного аналізу та інші.

Основною інформаційною базою для дисертаційної роботи стали дані річних звітів і статистичної звітності сільськогосподарських підприємств. В процесі роботи використовувалася інформація періодичних видань, рекомендації науково-дослідних сільськогосподарських установ і організацій, інструктивно-методична документація.

1.6. Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що:

- застосований системний підхід до вивчення категорії власності, визначений взаємозв'язок між юридичними формами власності та її економічним походженням і соціальними характеристиками;
- дано теоретичне обґрунтування правомірності існування приватної власності на об'єкти природно-історичного походження, зокрема на землю;
- запропоновано новий методологічний підхід до визначення категорій права володіння, користування та розпорядження як однорідних функцій власності, як суспільного явища;
- даний критичний аналіз теорії додаткової вартості і запропонований новий підхід до визначення джерел формування додаткової вартості;
- розроблено новий методичний підхід до визначення загальних принципів оподаткування, який базується на взаємозв'язку впливу різних факторів на формування додаткової вартості та їх економіко-правової сутності з точки зору відносин власності;
- обґрунтовано методологічний підхід до визначення методики оцінки сільськогосподарських земель як головного засобу виробництва в сільському господарстві у взаємозв'язку з відносинами власності на землю;

- розроблені основні принципи оподаткування суб'єктів господарювання в сільському господарстві, які стимулюють ефективне використання сільськогосподарських земель та впровадження ресурсозберігаючих технологій;
- запропоновані конкретні пропозиції щодо деяких положень Земельного кодексу України відносно права власності на землю та обмеження розмірів земельних ділянок;
- застосовано системний підхід до вирішення проблеми власності на землю, оцінки сільськогосподарських земель як головного засобу виробництва в сільському господарстві та принципів і механізму оподаткування суб'єктів господарювання в сільському господарстві;
- теоретично обґрунтовано методичний підхід до визначення об'єкту оподаткування в сільському господарстві;
- розроблено конкретні методики визначення ставок та розмірів земельного податку, його складових та податку на розвиток науково-технічного прогресу;
- розроблено конкретну модель коригування суми земельного податку в залежності від впливу фактора місцезонашування на результати господарської діяльності.

1.7. Практична цінність роботи полягає в тому, що на основі наукового аналізу та економічних досліджень визначені основні принципи реформування відносин власності в аграрній сфері на основі персоніфікації права користування і розпорядження, а не права володіння, розроблені методичні підходи до визначення принципів оподаткування суб'єктів господарювання в сільському господарстві, оцінки сільськогосподарських земель як головного засобу виробництва в сільському господарстві, запропоновані конкретні методичні рекомендації по визначенню ставок і розмірів податків на суб'єктів господарювання в сільському господарстві. Запропонований економічний механізм стимулювання підвищення родючості ґрунтів та відшкодування втрат від зниження родючості. Розроблена конкретна модель визначення поправочних коефіцієнтів, які характеризують вплив факторів місцезонашування господарства на результати господарської діяльності, на розмір земельного податку на суб'єктів господарювання в сільському господарстві.

1.8. Апробація і реалізація результатів дослідження. Основні висновки і положення дисертації доповідались і отримали позитивну оцінку на конференціях професорсько-викладацького складу, наукових співробітників та аспірантів Сумського сільськогосподарсько-

го інституту в 1992 – 1995 рр., були опубліковані в монографічному збірнику “Фінансово-економічна стабілізація в агропромисловому комплексі” (Київ, 1994). Тема досліджень входить до плану науково-дослідних робіт з проблеми “Реформування власності в аграрному секторі в умовах переходу до ринкової економіки”, які виконуються в Сумському сільськогосподарському інституті на замовлення Міністерства сільського господарства і продовольства України.

Результати досліджень опубліковані в 6-ти наукових працях, загальним обсягом 0,6 друкованих аркушів.

1.9. Обсяг і структура роботи. Структура роботи підпорядкована загальному задуму досліджень і визначена його межами. Дисертація загальним обсягом 128 сторінок складається із вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаної літератури із 111 найменувань і додатків.

2. ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Перш ніж розглядати проблему власності на землю, треба визначитись з самою категорією власності, її природою, формами та соціальними характеристиками. В науковому розумінні власність – не майно, не річ, а форма суспільних відносин, що обумовлюється походженням та економічним змістом засобів виробництва та засобів відтворення робочої сили, навколишнього середовища.

Ці відносини проявляються нерозділеною тріадою:

- 1) суб'єкт власності, тобто той, хто чимось володіє,
- 2) об'єкт власності, тобто те духовне чи матеріальне надбання, що комусь належить,
- 3) це право першого елемента тріади по відношенню до другого, іншими словами: власність – це чиєсь законне право чим-небудь володіти, включаючи право користування та розпорядження.

В залежності від походження об'єкти власності розподіляються на дві групи: природно-історичну та трудову.

Законним власником об'єкту власності буде той, хто створив його своєю працею за допомогою засобів виробництва і сил Природи. Якби обов'язково власник повинен був би сам особисто використовувати об'єкт власності, то тоді він завжди був би власником виробленого продукту. Але частину своїх прав, пов'язаних з використанням об'єкту власності, він може передати іншому суб'єкту. А право на отримання доходу відноситься до функції права використання об'єкту власності.

Таким чином, необов'язково бути власником землі для того, щоб привласнити вироблену на ній продукцію. Але обов'язково треба бути землекористувачем, щоб отримати таке право. Земля є Природним створінням, вона не створена людською працею, тому приватна власність на землю не є об'єктивною з точки зору її походження.

За час користування землею землекористувач може підвищити родючість, вкладаючи кошти в меліорацію, внесення добрив та ін. В цьому випадку приріст родючості землі є результатом праці цього землекористувача, а значить його власністю.

Земля не має ціни - це безцінний дар Природи. Оцінити ми можемо лише родючість ґрунтів, яка лежить в основі визначення рентних платежів.

Приватне землекористування досить успішно може забезпечити економічний механізм заміни неефективного землекористувача на більш ефективного. В умовах відсутності приватного землеволодіння землю будуть брати (орендувати) лише з однією метою - ефективно її використати і отримати прибуток від виробництва сільськогосподарської продукції.

2.2. Питання визначення розміру плати за землю повинно вирішуватися в комплексі з проблемою оподаткування сільськогосподарських виробників взагалі. Якщо в створенні додаткової вартості беруть участь природні ресурси, жива праця робітників та підприємців і матеріалізоване в засобах виробництва знання людства, то в залежності від цього і треба підходити до принципів оподаткування.

Частка додаткової вартості, яка створюється за рахунок природних ресурсів, повинна повністю вилучатися в бюджет у вигляді рентних платежів, тому що природні ресурси є власністю всіх членів суспільства.

Частка додаткової вартості, яка створюється за рахунок досягнень науково-технічного прогресу, повинна вилучатись частково, тому що потрібно фінансувати фундаментальні наукові дослідження, освіту, культуру і т. д., бо це все база для подальшого розвитку науково-технічного прогресу.

Частка додаткової вартості, яка створюється працею безпосередніх виконавців, а також працею підприємців, повинна залишитись у виробника і не вилучатись у вигляді податків.

Плата за землю визначає ту частину прибутку, яка створюється за рахунок природних ресурсів і яка повинна вилучатись у суб'єкта господарювання повністю. Стосовно частини прибутку, яка створює-

ється за рахунок досягнень науково-технічного прогресу, то, на наш погляд, треба оподатковувати матеріальні витрати, бо досягнення науково-технічного прогресу матеріалізуються в першу чергу в основних та оборотних виробничих фондах, а також в технологіях, які є нематеріальними активами (визначити об'єктивну їх вартість дуже важко).

Як бачимо, сільськогосподарський виробник повинен сплачувати два податки: поземельний та на матеріальні витрати. Об'єктами оподаткування виступають земля, її природна родючість, виражена в гектарах та гектаро-балах умовної ріллі, та вартість використаних у виробничому процесі основних і оборотних виробничих фондів. Прибуток, валовий доход, виручка від реалізації мають виступати джерелом сплати податку, а не об'єктом оподаткування.

2.3. Перша частина земельного податку забезпечує фіскальну функцію (фінансування витрат на землеустрій, ведення Земельного кадастру, утримання державних земельних органів, відновлення родючості і т.д.).

Для її визначення можна використати формулу (1).

$$\text{Па} = \text{Пад} + \text{Пам}, \text{ де} \quad (1)$$

Па - розмір абсолютної частини податку на 1 га землі, г. о.

Пад - розмір абсолютної частини податку на 1 га землі, що стягується до державного бюджету, г. о.

Пам - розмір абсолютної частини податку на 1 га землі, що стягується до місцевих бюджетів, г. о.

$$\text{Пад} = \text{ВЗд} / \text{Сд} \quad (1а)$$

$$\text{Пам} = \text{ВЗм} / \text{См}, \text{ де} \quad (1в)$$

ВЗд - витрати на фінансування та утримання загальнодержавних земельних органів та програм, г. о.

ВЗм - витрати на фінансування та утримання місцевих земельних органів та програм, г. о.

Сд - загальна площа земель, які знаходяться в платному землекористуванні по Україні, га

См - загальна площа земель, які знаходяться в платному землекористуванні по відповідній адміністративній одиниці, га

2.4. Друга, диференційована, частина земельного податку - це плата за використання продуктивної сили землі в процесі створення додаткового продукту. Розмір другої, диференційованої, частини земельного податку повинен залежати від якості ґрунту. Якість ґрунту характеризується в першу чергу бонітетом. Для того, щоб знівелювати вплив різної структури сільськогосподарських угідь та врахува-

ти різну природну родючість ґрунтів, виражену в балах бонітету, треба всі сільськогосподарські угіддя привести до порівняльного показника, на який і нараховувати другу (диференційовану) частину податку. На наш погляд, таким показником може виступати гектаро-бал умовної ріллі. Для його розрахунку всі види сільськогосподарських угідь за існуючою методикою порівняльної продуктивності переводяться в умовну ріллю, а потім, перемножуючи площу умовної ріллі на бонітет в балах, отримуємо кількість гектаро-балів умовної ріллі. Це дасть змогу об'єктивніше аналізувати фактичні результати господарювання.

2.5. Якщо проаналізуємо дані таблиці 1, то побачимо, що в розрахунку на 1 га-бал умовної ріллі в Ямпільському районі Сумської області валової продукції виробляється на 28,3% більше, ніж в Сумському районі. Тобто, незважаючи на те, що в Сумському районі значно вища фондозабезпеченість, забезпеченість трудовими ресурсами, більш ніж вдвічі більший бонітет ґрунтів, віддача землі в порівнянні з Ямпільським районом менша. Хоча в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь в Сумському районі виробляється валової продукції на 66% більше. Таким чином, господарюючи на не дуже родючих землях, господарства Ямпільського району змушені витратити набагато більше зусиль і коштів, щоб досягти таких же врожаїв як в Сумському районі, що безумовно призводить до зменшення розміру прибутку на 1 га-бал умовної ріллі.

Якщо ж ми проаналізуємо ефективність використання землі в межах району, тобто коли всі господарства знаходяться приблизно в однакових природних умовах, то побачимо, що і в Сумському, і в Ямпільському районах (табл. 2) чітко простежується така тенденція: ефективність використання землі залежить не лише від природної родючості земель. Вона зростає з ростом забезпеченості трудовими ресурсами та основними виробничими фондами сільськогосподарського призначення. Характерним моментом є також те, що розмір податків пов'язаний з ефективністю роботи господарств. Чим краще вони працюють, тим більше вони платять.

Головний висновок, який можна зробити - прибутковість, ефективність роботи господарств пов'язана не з якісними характеристиками землі (бонітетом), а з зовсім іншими факторами - рівнем господарювання, забезпеченістю засобами виробництва та робочою силою, особистим підприємницьким хистом керівників господарств та ін.

**Використання землі в господарствах Сумського і Ямпільського районів
Сумської області (дані 1994 р. - в середньому)**

Показники	Ямпільський район	Сумський район	Сумський р-н в % до Ямпільського р-ну
Бонітет ґрунтів, балів	35	75	у 2,1 рази
Площа умовної ріплі на 1 середньорічного працівника, га	11,7	9,1	77,8
Приходиться ОВФ с.-г. призначення на 1 га умовної ріплі, тис. крб.	1338	1873	140
Вироблено валової продукції в порівняльних цінах на 1 га с.-г. угідь, тис. крб.	0,41	0,68	166
Вироблено валової продукції в порівняльних цінах на 1 га-бал умовної ріплі, крб.	13,6	10,6	77,9
Прибуток на 1 га-бал умовної ріплі, тис. крб.	25,5	43,1	169
Податки на 1 га-бал умовної ріплі, тис. крб.	20,0	20,3	101,5

2.6. Податок на НТП залежить від вартості використаних в процесі виробництва основних та оборотних виробничих фондів за винятком виробничих фондів власного виробництва. Він буде стимулювати економію матеріальних ресурсів та примушувати виробників впроваджувати у виробництво найбільш ефективні системи машин та технології.

Ставки податку на розвиток НТП визначаються у відсотках від вартості використаних у виробничому процесі основних і оборотних виробничих фондів, які знаходяться як відношення бюджетних витрат

**Групування господарств Ямпільського і Сумського районів
Сумської області по рівню виробництва валової
продукції на 1 га-бал умовної ріллі (1994р.)**

Групи госп-в по рів ню ВП на 1га бал умовн. ріллі	Кіль- кість гос-в в гру- пі	ВП на 1 га-бал умовної ріллі, крб.	ВП на 1 га с.-г угідь, т.крб.	ОВФ на 1 га умов- ної ріллі, т.крб.	Боні тет, бал	S умо- вної ріллі на 1 робіт- ника, га	Прибу- ток на 1га-б. умовн. ріллі, т.крб.	Сума податків на 1га- бал умо- вної ріллі, т. крб.
Ямпільський район								
до 12	6	9,1	0,26	1331	34,3	13,8	17,8	11,3
6. 12	8	17,1	0,55	1389	34,8	11,2	36,6	27,1
загалом	14	13,6	0,41	1338	34,7	11,7	25,5	20
Сумський район								
до 10	16	7,7	0,56	1523	76	11,4	29,4	15,6
10-13	10	11,1	0,68	1666	71	9,9	52,0	18,0
6.13	9	15,1	1,03	2728	78	7,2	57,8	31,1
загалом	35	10,6	0,68	1873	75	9,1	43,1	20,3

на аграрну науку та фундаментальні наукові дослідження в аграрній сфері до загальної вартості основних і оборотних виробничих фондів галузі, або як відношення бюджетних витрат на фундаментальні наукові дослідження, освіту та культуру в цілому по Україні до загальної вартості основних і оборотних виробничих фондів в цілому по Україні.

Таким чином розмір податку на НТП для сільськогосподарських виробників можна знайти за формулою (2).

$$\text{Пнтп} = (\text{Фосн} + \text{Фоб}) \times K / 100, \text{ де} \quad (2)$$

Пнтп - розмір податку на НТП, г. о.

Фосн - вартість основних виробничих фондів, г. о.

Фоб - вартість оборотних виробничих фондів, г. о.

K - ставка податку, %

2.7. Оскільки ми визначились, що прибуток, створений за рахунок природних ресурсів, повинен вилучатись у виробника повністю, то

тоді приходимо до висновку, що вартість продукції, яка отримана за рахунок природної родючості, і буде визначати розмір диференційованої частини земельного податку.

Але ж сільськогосподарський виробник для вирощування та збору нормативного врожаю несе певні витрати на насіння, роботи по догляду за посівами, збір урожаю і т.д., то як податок повинна вилучатись не вся вартість нормативного урожаю, а лише його частина.

Диференційна рента і створюється не лише на кращих землях з точки зору природної родючості ґрунтів, але й на землях, які вигідно розташовані відносно центрів збуту продукції, компактності території, тобто на землях, де завдяки кращому місцерозташуванню менші витрати на транспортування вантажів. Як об'єктивний показник, що міг би характеризувати рівень транспортних витрат в залежності від місцерозташування, на нашу думку, може бути використаний показник середньої відстані перевезень.

Проведений кореляційно-регресійний аналіз по господарствах Сумського району Сумської області засвідчує, що з ростом середньої відстані перевезень зменшується кількість виробленої валової продукції та розміру прибутку на 1 га-бал умовної ріллі, при цьому природна родючість ґрунтів по групах практично однакова.

Розмір витрат на перевезення вантажів залежить не тільки від середньої відстані перевезень, але й від якості шляхів сполучення.

За об'єктивний показник, який би характеризував якість шляхів сполучення, ми пропонуємо взяти насиченість господарства шляхами з твердим покриттям в розрахунку на одиницю земельної площі.

2.8. Використовуючи обраховані вище ставки платежів, ми знайдемо конкретну формулу для визначення розміру диференційованої частини податку на сільськогосподарських виробників (формула 3).

$$P_d = U_{nb} \times P / (100 + P) \times (1 + R_{mp} \times (1 - V_i/V)) \times (1 + R_{яш} \times (1 - A/A_i)) \times K_{гб}, \text{ де} \quad (3)$$

P_d - розмір диференційованої частини податку, зернових одиниць,
 U_{nb} - ціна 1 балу бонітету для даного регіону, природно-кліматичної зони або адміністративної одиниці, зернових одиниць,

P - рівень рентабельності виробництва, %

R_{mp} - коефіцієнт детермінації залежності розміру прибутку на 1 га-бал умовної ріллі від середньої відстані перевезень,

V_i - середня відстань перевезень по господарству, км

V - середня відстань перевезень по району, км

Ряш - коефіцієнт детермінації залежності розміру прибутку на 1 га-бал умовної ріллі від насиченості господарства шляхами з твердим покриттям, км на 1000 га земельних угідь,

Аі - насиченість господарства шляхами з твердим покриттям, км на 1000 га земельних угідь,

А - середня насиченість шляхами з твердим покриттям по Україні, км на 1000 га земельних угідь.

Кгб - кількість гектаро-балів умовної ріллі

Введення в формулу (3) коефіцієнтів детермінації залежності розміру прибутку на 1 га-бал умовної ріллі від середньої відстані перевезень (R_{mp}) і насиченості шляхами з твердим покриттям (Ряш) дозволяє чисельно враховувати вплив цих факторів.

2.9. По формулі (3) та фактичних даних господарств Сумського та Ямпільського районів Сумської області ми провели розрахунки сум податку для кожного господарства. Проаналізувавши результати, виявили, що частина господарств сплатила фактично більше, ніж по запропонованій методиці, а частина - менше. Ми провели групування господарств Сумського та Ямпільського районів за ознакою порівняння фактичної суми платежів в бюджет та розрахункової (табл.3).

Таблиця 3

Групування господарств Сумського і Ямпільського районів Сумської області по відповідності фактичної суми платежів в бюджет до розрахункової (1994р.)

Групи гос-в по відповідності фактичної і розрахункової суми платежів	Кількість гос-в в групі	Середній бал бонітету	Середня відстань перевезень, км	ВП на 1 га-бал умовної ріллі, крб.	Прибуток на 1 га-бал умовної ріллі, тис. крб.	
Сумський район						
факт > розр	7	28	78	17,0	13,75	81,8
факт < розр			72	18,2	9,64	31,4
Загалом	35		75	17,9	10,6	43,1
Ямпільський район						
факт > розр	3	11	35	11,3	22,5	34,9
факт < розр			35	17,2	11,7	19,1
Загалом	14		35	16,0	13,6	25,5

Аналізуючи дані, наведені в таблиці 3, бачимо, що в обох районах господарства, які сплатили в бюджет більше, ніж згідно з запропонованою методикою, значно краще використовують землю, про що свідчать показники кількості виробленої валової продукції та розміру прибутку на 1 га-бал умовної ріплі. При цьому якісні характеристики ґрунтів приблизно однакові (бонітет ґрунту та середня відстань перевезень вантажів).

2.9. Дуже важливим є механізм компенсації землекористувачу за набуту родючості. Держава повинна купити набутий приріст родючості, який є власністю землекористувача, який вклав гроші та працю в поліпшення якості землі. Розмір компенсації повинен окупати витрати землекористувача на підвищення родючості землі. Якби він вклав свої гроші в банк під проценти, то мав би отримати від них певний дохід, який повинен дорівнювати сумі щорічного додаткового прибутку, отриманого за рахунок приросту родючості землі, тобто якщо ми капіталізуємо суму додаткового прибутку, то отримуємо суму компенсації за приріст родючості землі.

Таким чином визначення розміру компенсації зводиться до знаходження суми додаткового прибутку з 1 га за рахунок приросту родючості. Сума додаткового прибутку є не що інше, як різниця між вартістю додаткової продукції та витратами на її виробництво.

Приріст родючості визначається як різниця між новим та старим значеннями бонітету. Таким чином формула для розрахунку розміру компенсації має вигляд (формула 4):

$$K_{\text{прз}} = 33 \times \text{Унб} \times \text{Кгур} \times \text{Бдод} \times \left(\frac{1 - 100}{100 + P} \right) \times \text{Ц} \quad (4)$$

Унб - ціна 1 балу бонітету для даного регіону, природно-кліматичної зони або адміністративної одиниці, зернових одиниць,

P - рівень рентабельності виробництва, %

Кгур - кількість гектарів умовної ріплі, га

Бдод - приріст родючості, балів бонітету

Ц - ринкова ціна 1 зернової одиниці, г. о.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

1. Власність потрібно розрізняти, перш за все за походженням, на дві великі групи: природно-історичного та трудового походження. Кожна окрема людина має право володіння на об'єкти власності природно-історичного походження в своїй частці, бо це її право на життя, якого ніхто і ніщо не може її лишити. Через динамічність суспільного життя кожна людина автоматично делегує свої повнова-

ження власника об'єктів власності природно-історичного походження представницьким органам влади, які від цього аж ніяк не стають суб'єктами власності цих об'єктів.

2. Оскільки земля як об'єкт власності природно-історичного походження не створена людиною, вона не може бути в приватному володінні окремої особи чи колективу, інакше це зачіпає невід'ємні права інших людей, які живуть на цій землі. Особливості землі як просторово-територіального базису та головного і унікального засобу виробництва в сільському господарстві обумовлюють неможливість персоніфікації права володіння і обов'язковість персоніфікації права користування та розпорядження землею. Земля не може бути товаром, об'єктом купівлі-продажу подібно іншим, звичайним товарам, засобам виробництва трудового походження. Об'єктом ринкових відносин може виступати лише штучна родючість ґрунтів, яка зумовлена працею людини.

3. Потрібно змінити принципів підхід до формування податкового механізму. Ту частину додаткової вартості, яка створена за рахунок природних ресурсів, треба повністю вилучати на потреби суспільства в цілому. Частину додаткової вартості, яка створена за рахунок живої праці робітників і підприємців, треба залишати у виробника. Частину додаткової вартості, яка створена за рахунок матеріалізованого в засобах виробництва знання людства, треба розділити. Одну частку вилучати на суспільні потреби - розвиток науки та освіти, а іншу - залишати у виробника, щоб забезпечити йому можливість впроваджувати у виробництво досягнення науково-технічного прогресу.

4. Виходячи з обґрунтованих вище принципів оподаткування суб'єкти господарювання в сільському господарстві повинні сплачувати земельний податок (частку додаткової вартості, яка створена за рахунок природних ресурсів), та податок на розвиток науково-технічного прогресу (частину частки додаткової вартості, яка створена за рахунок матеріалізованого в засобах виробництва знання людства).

5. Земельний податок повинен складатись з двох частин - абсолютної, розмір якої не залежить від якості земель (родючості та місцезосташування), і диференційованої, розмір якої залежить від родючості ґрунтів та їх місцезосташування.

6. Використання економічної оцінки землі для її грошової оцінки необ'єктивне, бо окрім родючості ґрунтів на розмір економічної оцінки з метою визначення розміру земельного податку сільсько-господарських земель впливають інші фактори: організаційно-

підприємницька діяльність, рівень господарювання, цінова політика і т. д. Тому сільськогосподарські землі слід оцінювати в залежності від їх природної родючості (по бонітету) та місцезонашування. Економічна оцінка землі повинна застосовуватися лише у випадках вилучення землі зі сфери сільськогосподарського виробництва для потреб інших галузей народного господарства чи невиробничих потреб. В цьому випадку вона економічно виправдана і необхідна.

Для реалізації зроблених висновків і з метою ефективного реформування аграрних відносин ми пропонуємо:

1. Закріпити юридично неможливість персоніфікації права приватного володіння об'єктами власності природно-історичного походження, зокрема землею. Приватним потрібно бути лише користування та розпорядження землею.

2. Передбачити обов'язковість персоніфікації права користування землею та платності землекористування для суб'єктів господарювання в сільському господарстві.

3. Ввести для всіх землекористувачів, що займаються виробництвом сільськогосподарської продукції (колгоспи, радгоспи, фермерські господарства та ін.) земельний податок та податок на розвиток науково-технічного прогресу замість всіх існуючих на даний час.

4. Визначити земельний податок як складову двох частин - абсолютної та диференційованої.

5. Передбачити можливість тимчасової суборенди у випадках, визначених законодавством (хвороба землекористувача, неповноліття спадкоємця, виконання державних обов'язків і т. д.).

6. Запровадити економічний механізм компенсації землекористувачу за набуту родючості землі при зміні землекористувача з державного бюджету та штрафу із землекористувача за втрачену родючість до державного бюджету.

Список опублікованих праць

1. **Пилипенко В.** Некоторые аспекты проблемы права частной (коллективной) собственности на землю // Социально-экономические аспекты общества при переходе к рынку (тезисы докладов международной научно-практической конференции), - Сумы, - 1993, - с. 50 - 52.

2. **Пилипенко В., Лапшин В., Кирилук О., Прасол В.** Земельный податок: проблеми і методика визначення // Шляхи підвищення продуктивності і якості сільськогосподарської продукції (матеріали наукової конференції), - Суми, - 1993, с. 130.

3. **Пилипенко В.** Теоретичні та методологічні аспекти оподаткування сільськогосподарських виробників // Монографічна збірка. Фінансово-економічна стабілізація в агропромисловому комплексі. - Київ, Лібра, 1994, - с. 80 - 82.

4. **Пилипенко В.** (в співавторстві). Власність на землю // розділ у книзі: Положий В., Чижов Л. Власність: економічний аспект. - Суми: ВВП "Мрія" - ЛТД, 1994, с. 45 - 54.

5. **Пилипенко В.** Как усовершенствовать налогообложение сельскохозяйственных производителей // Социально-экономические и политические процессы общества в переходный период (материалы докладов международной научно-практической конференции), - Сумы, - 1995, - с. 122 - 125.

6. **Пилипенко В., Пилипенко Н.** Теоретичні та методологічні аспекти оподаткування сільськогосподарських виробників // Напрямки підвищення продуктивності і якості сільськогосподарської продукції (матеріали наукової конференції), - Суми, - 1995, с. 12.

АННОТАЦИЯ

Пилипенко В.В. Собственность на землю и механизм налогообложения субъектов хозяйствования в сельском хозяйстве. Диссертация - авторская рукопись на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.02. - Экономика сельского хозяйства и АПК. Сумский сельскохозяйственный институт, Сумы, 1996.

В диссертационной работе дан анализ проблемы отношений собственности на землю, методики денежной оценки сельскохозяйственных земель и принципов налогообложения сельскохозяйственных производителей. Разработан конкретный механизм налогообложения субъектов хозяйствования в сельском хозяйстве, методологический подход к определению денежной оценки сельскохозяйственных земель, методика расчета компенсации землепользователям за повышение плодородия земель.

SUMMARY

V. Pilipenko. Ownship on land and the mechanism of taxation of manageriny individuals in agriculture. Dissertation is the author's manuscript for completion of master's degree of economic science in speciality 08.07.02 "Agrarian Economics" - Sumy Agricultrual Institute, Sumy, 1996.

А. В. Македонський

Відповідальний за випуск **А. В. Македонський**.
Видавництво "Слобожанщина". 1996. Вид. №18. Т.100.
244030, Суми, Кузнечна, 2.

Ризоцентр СумГУ, з 221 т. 100 1996 г.

436787

Ав 35.224
АВ 35.224

This thesis presents the analysis
with the ownership on the land
tion of agricultural land and pro
ducers.

The examination of taxation of managerial individuals at agriculture
the a sociological approach to land monetary valuation and the
the possibility of considering of compensation of land users for increasing
of productivity are worked out.

Ключові слова: земельна реформа, аграрна реформа, податок, земле
лекористувачі.

Відділення соціології А. В. Малишевський
Відділення "Словоживання", 1996. Вид. №18. Т.100.
244030, Суми, Кузнєвичів, 2.

Розкриття СумУ, з 251 м 100 з 1996 з

48484